Heemkundekring Sankt-Tolbert Vaals

Nieuwsbrief Nummer 28 – Januari 2012

Jeboertsdaach

Op 13 februari 2012 viert Sankt Tolbert zijn 23ste verjaardag (1989)
Op de foto's *(Collectie Dolf Baltus)* de oprichters en het erelid Fritz Zimmermann († 1994). Jarenlang vóór de oprichting van de heemkundekring heeft Fritz de Vaalser heemkunde in zijn eentje vertegenwoordigd. Hij had in de loop der jaren een eigen goed gerangschikt archief opgebouwd, deels met unieke documenten.

Overleg tussen Peter, Al en Dolf voor het oprichten van een heemkundekring in 1989. Locatie bij Peter Sparla thuis in Gemmenich.

Dit archief is grotendeels overgedragen aan Hkk Sankt Tolbert. Ook heeft Fritz medewerking verleend bij de totstandkoming van verschillende boeken en publicaties. Een ander erelid van de vereniging is Frits Kern. Frits heeft een zeer grote bijdrage geleverd aan de boeken *"Einmarsch" en Bevrijding* (1994) en *Tussen twee grenzen* (2000). Behalve dat was Frits jarenlang archivaris en heeft hij een uitgebreid bestand aangelegd met genealogische gegevens uit Vaals. Frits volgt momenteel de Hkk Sankt Tolbert van afstand. Maar deze doet nooit tevergeefs een beroep op hem. *Op 1-1-1991 telde de vereniging 25 leden, op 1-1-2012 zijn dat er 191*.

Sankt Adelbert (Sankt Tolbert)

Het Akense Sankt Adelbertstift (klooster) had in Vaals de hoeve Sankt Adelbert, waarvan nog een gedeelte bestaat (Bloemendalstraat nr. 9-11). Deze hoeve, een laathof (boerenhof die van het klooster afhankelijk was), wordt voor het eerst in 1135 vermeld. Vaals, een voor het eerst in 1041 vermelde nederzetting, bestond destijds uit een herenboerderij met enkele kleine hoeven in bezit van het Sankt Adelbertstift te Aken.

Uit het jaarverslag 2011

Het jaar 2011 is wel een bijzonder jaar in de verenigingsgeschiedenis van Hkk Sankt Tolbert:

- Het vereniginggebouw Óp Sankt Tolbert, Bloemendalstraat 11A is gerestaureerd en op 13 februari 2011 officieel geopend.
- De heemkundekring heeft in 2011 zijn zichtbaarheid in Vaals en daarbuiten zeer vergroot door een aantal aansprekende activiteiten.
- Het ledenaantal is in 2011 met 65 % gegroeid.

Nieuw wegkruis voor overleden kinderen

In Vijlen staat aan de Hilleshagerweg een nieuw wegkruis. Het kruis is geplaatst voor de kinderen Treesje Jaegers en Jantje Jaegers die aan het einde van de Tweede Wereldoorlog door een noodlottig ongeluk zijn overleden. Het initiatief voor het plaatsen van dit wegkruis is genomen door Joep Hons en Alphons Horbach. Joep Hons is in de regio van Vijlen bekend als beheerder van wegkruisen.
Het ongeluk gebeurde op 13 september 1944. Treesje is geboren op 25 juli 1939 en Jantje op 12 december 1940; toen ze stierven waren ze 5 en 4 jaar. De wrede oorlog heeft door een granaat een einde aan hun jonge leven gemaakt. Beide onschuldige kinderen vonden samen de dood. Pijnlijk was dat het ongeluk net voor de bevrijding van Vijlen gebeurde. (*Tekst: Lambert Jaegers*)
Lees het hele verhaal (met foto) in Dagblad De Limburger (31-12-2011):
www.sankttolbert.nl/publicaties/persberichten/images_en_pdf/Eindelijk%20een%20herinnerin%20aan%20Treesje%20en%20Jantje.pdf

Website Sankt Tolbert

In 2011 hebben 4600 personen onze website www.sankttolbert.nl bezocht.
In 2010 waren het er 2536. Stijging ca. 80%.

In 2011 werden 17940 pagina`s bekeken. In 2010 13543. Stijging ca. 32%.

De bezoekers van de site kwamen uit 519 verschillende plaatsen uit 24 landen.

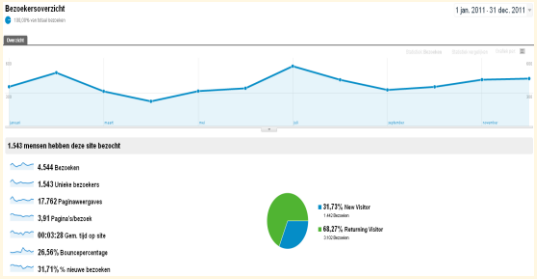

Restauratie Obelisk

Op 1 december jl. heeft een 'Restauratiecommissie Obelisk' (gemeente Vaals) zich gebogen over vier offertes. Bij de beoordeling hiervan is gekeken naar de wijze waarop het project zal worden uitgevoerd, naar de prijs en naar de ervaring van de aannemer met restauratiewerkzaamheden van deze aard. Het gaat immers om een belangrijk historisch monument. De commissie waardeerde elk onderdeel met een punt en kwam zo tot een totaalscore voor elke offerte. Op basis van het puntentotaal heeft de commissie een advies uitgebracht aan het College van Burgemeester en Wethouders. Vervolgens neemt het College een besluit over de gunning van de werkzaamheden. Omroep Krijtland maakt van het hele restauratietraject een document. Hiertoe heeft filmmaker Henk Kroese ook Hkk Sankt Tolbert uitgenodigd om het historisch aspect van de Obelisk te belichten.

'Marokko'

Christel Kern vraagt waar de naam 'Marokko' vandaan komt? Bedoeld is de naam die inwoners van Vaals gaven aan de wijk Heuvel. Is het vanwege de rode kleur van de daken of omdat het buiten de kom van Vaals ligt, net zo veraf als Marokko? Een enkeling denkt bij die naam aan de bewoners van het voormalige klooster op de Heuvel, de Camillianen, die lange zwarte gewaden aan hadden met een rood kruis op de borst. Niemand schijnt het antwoord te weten.
Op de foto links (1912) is 'Marokko' (Heuvel-Maastrichterlaan) in aanbouw (Archief H. Schmetz)
Maar dat de Heuvel reeds vroeg bewoond was blijkt wel uit de opgraving die er is gedaan bij de bouw van de huizen nr. 4-8. Hier werd een Romeins kindergraf op een deel van een Romeins afvoerkanaal gevonden.
(Foto rechts 16-9-1948: Archief Hkk Sankt Tolbert)
In de *Limburger Koerier* van 18-9-1948 stond

hierover: "Zoals wij reeds in het kort berichtten, stootte men tijdens graafwerkzaamheden voor woningbouw aan de Haagweg, op gebruiksvoorwerpen, lijkresten zoals beenderen en as en grafstenen die dateren uit de eerste helft van de 3de eeuw na Chr. De grafstenen zijn mergelblokken en vormen een tombe van 3,50 meter lang en 1,50 meter breed. Deze oudheidkundige vondsten lagen circa 2 meter onder de begane grond en zijn omringd door het typische Vaalser groenzand. (…)"
In het onlangs verschenen boek 'Völser Weuët en Tuuën' staat een prachtig gedicht van Joep Baltus / Wiel Goblet: *Heemwieë noa Marokko*.

Uit de krant van 100 jaar geleden

UTRECHTSCH NIEUWSBLAD. - Dinsdag 23 Januari 1912. – Tweede Blad.

Foto Grensstraat 1912 (Collectie Peter Sparla)

Een gerecht onder den blooten hemel.

"Te Vaals had een zeldzaam voorkomend geval plaats, eene zitting van Duitsche en Nederlandsche ambtenaren van justitie… op straat. Deze zitting van genoemde heeren van het gerecht geschiedde aan de Duitsch-Nederlandsche grenzen, vlak bij het douanenkantoor.
De mise-en-scène van de "rechtszaal" bestond uit eene tafel en vier stoelen, geleend in een herberg. De tafel was eerlijk gedeeld: de helft stond op het territoir van den Duitschen keizer, de rest stond op het gebied van Koningin Wilhelmina. Op Duitsch grondgebied bevonden zich vertegenwoordigers van de justitie uit Aken, op Hollandschen bodem zaten hunne collega's uit Maastricht.
Wat de oorzaak was van deze zonderlinge openbare zitting? Niemand minder dan de beruchte Peter Senden, die verdacht wordt met de inmiddels gearresteerde Duitschers Joseph Peterman en Otto Medaal, Peter Gelissen te Geverik-Beek te hebben vermoord. Een gesloten wagen, begeleid door Akensche politie, reed voor. Toen Senden de ijzeren koets had verlaten, trachtte hij het publiek, dat van alle kanten kwam aangehold, door lachen en gebaren voor zich te stemmen. Doch de toeschouwers namen tegenover Senden een dreigende houding aan, zoodat onze en de Duitsche politie de straat moesten afzetten. Senden werd verhoord door de justitie, en toen dit verhoor was afgeloopen, moest S. het in het Nederlandsch en Duitsch gestelde procesverbaal teekenen. De boeien van de rechterhand werden losgedraaid. Senden maakte van deze gelegenheid gebruik om uit den vestzak een gouden horloge te halen, op den knop te drukken en te kijken hoe laat het was. Senden nam eene zeer brutale houding aan. Toen de formaliteiten vervuld waren betrekkelijk de uitlevering van den moordenaar – die de "zitting" staande had bijgewoond – werd S. weer geboeid en met den ijzeren wagen naar de gevangenis te Aken teruggebracht."

'Jod zeën diesj'

Bestuurslid Jean Cohlst loopt al weken rond met een flinke verkoudheid (niesen en hoesten), waarschijnlijk opgelopen tijdens de vele uren werken aan de trapleuning en toegangspoort bij de vooringang van het verenigingsgebouw. Waarom zeggen we '*gezondheid*' als hij niest en niet als hij hoest?
Omdat de onbedwingbare nies eeuwenlang is geassocieerd met de ontsnappende ziel, die om een zegen vroeg. *Bless you*, zeggen de Engelsen nog steeds. En de Vaalsenaar zegt '*Jezoonkheet*' of '*Jod zeën diesj*' (Moge God je zegenen). Hoesten daarentegen is veel gecontroleerder mensenwerk.

Koninklijk Mannenkoor Cecilia 1837 bestaat 175 jaar

Het Koninklijk Mannenkoor Cecilia 1837 viert in 2012 haar 175-jarig bestaansfeest. Naar aantal jaren een bijzondere en respectabele leeftijd. Het koor heeft als Limburgs oudste mannenkoor en als "op een na oudste zangvereniging " van Nederland een lange traditie. Toen het koor op 12 november 1837 werd opgericht, maakte Vaals deel uit van het 1830 door revolutie ontstane Koninkrijk België en is het KMK Cecilia daardoor van oorsprong een Belgisch koor. In 1839 werden Vaals en het KMK Cecilia Nederlands. Maar ondanks dit alles werd bij Cecilia vanaf de oprichting, zoals toentertijd in andere Vaalser verenigingen ook gebruikelijk was, de Duitse schrijftaal gebruikt. Pas einde jaren '30 van de vorige eeuw werd dit gemengd Duits en Nederlands en pas na de Tweede Wereldoorlog alleen Nederlands.
In de loop der tijd wisselde KMK Cecilia ook enige keren de naam. De zich op de vaandels bevindende naam van de vereniging verschilt tevens vaak van de officiële naam. Het vaandel wordt aan de vaandelstok vastgemaakt. (Foto: Website www.kmkcecilia1837.nl) Over de vaandels van het mannenkoor heeft Peter Bertram in augustus 1997 een artikel gepubliceerd. Lees verder de kroniek en over de vaandels:
www.kmkcecilia1837.nl/nl/kroniek_150jaar en
www.kmkcecilia1837.nl/nl/vaandels

De Grensülle (1948)

De nieuwe prins van Vaals heet Dennis Ernes. Hij zal regeren onder de naam Dennis II. Dennis is al meerdere jaren een zeer gewaardeerd lid van cv Grensülle en bekleedt de functie van secretaris. Daarnaast is hij ook lid van cv De Plintepuutsjere en is hij prins geweest van Wit Groen. Een rasechte carnavalist dus. Dennis werkt aan de universiteit van Maastricht als controler. Prins Dennis II zal ondersteund worden door zijn hofnar Herman Wehkamp. Wij wensen beiden een super seizoen.

Hubert Frijns z.g. (vroeger wonende hoek 'Tent/Koelerberresj') van de 'Iesboed', heeft veel gefilmd (o.a. de carnavalsoptochten vanaf de 50-er jaren) Van zijn zoon Frans mochten de Grensülle die films lenen en Hein Seef heeft die 'bewerkt' met als resultaat dat deze thans te bezichtigen zijn op de website www.grensulle.nl Misschien leuk om die site (weer) eens aan te klikken en naar die oude filmopnamen te kijken.

De Raenpiete (1957)

't Joar 1986, d'r Jos Vaessen woar prins Jos I beej de Raenpiete en hool receptie beej d'r Nöl Gillissen in d'r zaal. In 't restaurant zoots de familie Bröcheler jemuutliesj tse deniere. D'r vliejer (Heinz Quaedvlieg) krooch dat ajjen oere en joong d'r Rud en d'r John vroore of ze nit veur d'r Jos de Heemetsjtad wole zènge, wat ze sjpontaan ooch doonge. *(Tekst en foto: Wino Winkens)*

Tekst: Johan Kunkels - Muziek: Leo Ketelaars
Uit: Guus Erven, Jo Kern 'Völser Weuët en Tuuën' (2011)

Mieng heemetsjtad die is zoeë sjun, dat iesj miesj nurjens mieë verjun.
Iesj zeen miesj noa die jrenzewand, noa et huuëkste punt va Nederland.
Denn Vols zoe sjalt et in mie oer, dat is e wonder der natoer.

Carnaval: ‘We zitten allemaal in hetzelfde schuitje’

De kring Valkenburg en Heuvelland van het LGOG heeft in januari 2012 samen met Hkk Sankt Tolbert mevr. Doris Schillings uitgenodigd voor het houden van een lezing over carnaval.
Carnaval staat voor plezier maken. Maar zijn er ooit de Oude Grieken mee begonnen bij de Bacchus-feesten ter ere van de god van de wijn, die in een ‘carrus navalis’ ,een wagen in de vorm van een schip, verscheen en die de oorsprong is van de Blauwe Schuit? Of waren het de Romeinen met hun Saturnalia-feesten, waarbij de rollen van heer en slaaf werden omgedraaid en grote vrijheden t.a.v. de wetten heerste? Of waren het toch de oude Kelten en Germanen die midden in de winter in een grote schranspartij de bederfelijke voorraden opaten? En hoe is carnaval het katholieke feest geworden aan het begin van Vastentijd ? De vasten-avond waarop men ‘vale’ zegt tegen de ‘carne’ om zich sober en bezinnend voor te bereiden op het Paasfeest; dat trouwens de datum van carnaval bepaalt.
In deze lezing heeft mevr. Schillings een aantal van bovenstaande en meer cultuurhistorisch vragen beantwoord. Prins Dennis II en voorzitter Guus Erven van de Grensülle besloten deze interessante avond met een passende speech.

Spreuk van de maand

“Carnaval in Vaals: een jaarlijks terugkerende grote reünie.”

Kelmiser Geschichten

Iwan Jungbluth over zijn boek ‚Der Bärrech, die Neutralität, der Schmuggel’:
„Kelmis, gelegen im Dreiländereck Belgien, Deutschland und den Niederlanden, kann auf eine 600 Jahre alte Bergbaugeschichte zurückblicken. Die prägnantesten Jahre im Erzabbau (um 1837) waren eng verbunden mit der Ansiedlung der Bergwerksgesellschaft „Vieille-Montagne“ im Ort. Durch die industrielle Ausbeutung der Lagerstätten des „Galmei“, entstand ein großer Bedarf an Arbeitern und damit verbunden auch an Wohnfläche. So nahm die Einwohnerzahl stetig zu.
Was verbirgt sich hinter den Begriffen „Neutralität“, „Das Leben mit dem Bärrech“ und „Der Schmuggel“? War das neutrale Gebiet ein Eldorado der Gesetzlosigkeit? Wie gestaltete sich das gesellschaftliche Leben in dieser Zeit? Welche Lebensbedingungen bescherte die neutrale Zeit unseren Vorfahren?

Bei mir kann das Buch 4720 Kelmis Lütticher Straße 180 (Tel 0032 87 657303) eingesehen und abgeholt werden, aber auch im Göhltalmuseum, in der Buchhandlung Stammen in der Kirchstraße in Kelmis oder in den Grenz Echo Geschäftsstellen.
Kostet €29 und hat 220 Seiten.“

Lees ook:
www.sankttolbert.nl/publicaties/persberichten/images_en_pdf/De%20schatkamer%20van%20Kelmis.pdf

Internet

- Boeken te koop over Vaals: www.coriovallumboeken.nl en www.debovensteplank.nl, dan op “Vaals” zoeken.
- Tweede Wereldoorlog in Zuid-Limburg: www.deruudsite.eu
- John Bröcheler (interview): www.tvl.nl/nl/programmas/hoogstpersoonlijk/john-brocheler

Nieuwe leden

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werd ingeschreven:
Astrid Schijns (Vaals)
Wiel Dautzenberg (Vaals)
Theo Valkenberg (Vaals)
Resi Valkenberg-Bröcheler (Vaals)
Dennis Ernes (Vaals)
Peter Hoffman (Hoofddorp)
Hans Phijl (Vaals)
Astrid Phijl-Graaf (Vaals)
De vereniging telt nu 197 leden.

Activiteitenagenda

Vrijdag 27 januari 2012 om 19.30 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.
Maandag 20 februari 2012:
Carnavalsoptocht in Vaals
Vrijdag 24 februari 2012 om 19.30 uur:
Bijeenkomst van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.
Woensdag 7 maart 2012 om 20.00 uur:
Lezing (dhr. Schaub): Zwischen Römerzeit und Karl dem Grossen
Zaterdag 24 maart 2012:
Excursie Hürtgenwald
Vrijdag 30 maart 2012 om 19.30 uur:
Algemene Ledenvergadering van Heemkundekring Sankt Tolbert in het verenigingsgebouw aan de Bloemendalstraat 11A.

Speciale verjaardagen (70+) van Sankt Tolbert – leden

Februari 2012
Ilona Lux-Verdonk (16-02-1941)
Heinz Ortmans (20-02-1942).
Beiden van harte proficiat!

Reageren
De nieuwsbrief is een maandelijkse uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert (inhoud: Leo Junggeburt; opmaak Marcel Wolff). Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com. De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.